
Crítica de llibres

La societat catalana, dirigit per Salvador Giner,
Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona, abril 1998.

Aportació d'Eulàlia Solé

Ningú no posa en dubte que la Ciència pesa, i aquest llibre de 1.119 pàgines ve a demostrar-ho una vegada més. Tres quilos per a una introspecció en la trama i ordit de la societat catalana actual. El fet que això s'hagi concentrat en un sol volum, en lloc de repartir-ho en dos, o fins i tot en tres, podria entendre's com una mena de símbol: una al·legoria de la força i el pes de la Catalunya dels nostres dies. Tanmateix, deixant de banda els aspectes anecdòtics, i malgrat insistir que, materialment parlant, l'obra resulta feixuga de tenir entre les mans, cal dir que la lectura del seu contingut esdevé gratificant i potser indispensable.

1. Preàmbul

Remarca Jordi Oliveras, editor i ensems director de l'Institut d'Estadística de Catalunya, que aquest projecte "ha permès apropar l'estadística oficial catalana als científics socials". ¿Quins han estat aquests científics, quines disciplines han representat? Tractant-se d'un "estudi global de la societat catalana contemporània", en paraules de Salvador Giner, entre els convocats hi trobem sociòlegs, antropòlegs, politicòlegs, demògrafs, fins a sumar més de setanta professionals del món acadèmic i de l'empresa pública o privada. ¿El resultat ha estat tan satisfactori com es pretenia? En la lectura hi trobareu la resposta. D'entrada, s'ha de reconèixer el prestigi dels homes i dones que hi han intervingut, i no cal pas escatimar el mèrit d'haver sintetitzat "en poques pàgines temes que constitueixen un llibre, o més d'un" (Giner).

L'Institut d'Estadística de Catalunya ha estat l'encarregat de proporcionar les dades sol·licitades pels autors. Que constitueix una font adequada ningú no ho qüestiona. Potser caldria preguntar-se

si ha estat suficient. Essent l'objectiu analitzar i interpretar un univers tan complex com el de la Catalunya de finals de segle, tal vegada s'hagués pogut recórrer també a altres fonts, a fi i efecte de contrastar no sols dades sinó metodologies. Amb tot, res no invalida la seriositat i el rigor de l'entitat oficial, ans al contrari. En tot cas, es tractaria d'aquesta inquietud científica que mena a cercar totes les vies.

Quant a l'estructuració de l'estudi, en la presentació es deixa constància que la finalitat era que "l'obra tingués un grau acceptable d'integració". Una fita difícil en una investigació multidisciplinària com aquesta, però en cap cas fallida. A més a més, s'ha pretès reflectir, tant pel que fa als estudiosos com a llurs treballs, el ventall ideològic que es troba present a la nostra societat. I això sí que sembla haver estat assolit.

Consignem que el Comitè Científic encarregat de coordinar les investigacions ha estat constituït per Anna Alabart, Anna Cabré, Lluís Flaquer, Oriol Homs, Isidre Molas, Sebastià Sarasa i Salvador Giner, aquest darrer ha assumit a més a més el paper de director. Cadascun d'aquests professionals s'ha encarregat de coordinar les parts corresponents a la seva especialitat, i ha comptat amb un conjunt d'investigadors, o "comitè d'experts". Aquests pertanyen a centres diversos —acadèmics o professionals, públics o privats— i han treballat en els indexats com a "llibres" que, en nombre d'onze, componen el volum.

2. La cruïlla de la qüestió

Sota el títol de "La societat catalana a la cruïlla", el primer llibre corre a càrrec de Salvador Giner, Lluís Flaquer, Oriol Homs i Sebastià Sarasa. L'epígraf, ben explícit, convida a preguntar-nos a quina mena de cruïlla es fa referència. La transcripció d'un paràgraf ens orienta: "La Catalunya d'avui no es troba en una cruïlla històrica només perquè hem reprès la via pública allà on ens fou arrabassada molts anys enrera. S'hi troba més aviat perquè els equilibris econòmics, (...) la natura mateixa de la vida quotidiana, els ritmes d'innovació tècnica, les forces polítiques i les seves ideologies, la situació de la nostra llengua, els estils de vida, les tendències demogràfiques i migratòries, (...) la vida urbana i la rural, les creences i actituds dels ciutadans (...) estant patint transformacions d'una intensitat i d'un abast molt considerable".

Es tracta, doncs, d'endinsar-se en l'estructura social, d'interrogar-se sobre l'estat del benestar al nostre país i sobre la societat civil. De conèixer la Catalunya política, de parlar de població, família

i demografia, i de dimensionar la importància de la llengua en la identitat i la cultura catalanes. D'això, i més, tenen cura els capítols següents.

3. Els orígens com a fons

Tot i tots som fruit del passat, i si ara constituïm una societat oberta, les arrels històriques ens poden explicar el procés seguit fins arribar on som.

El llibre II, a cura de Salvador Giner i intitulat "El orígens de la Catalunya moderna", s'endinsa en el camí recorregut, i ho fa des de la història, però és clar, amb una visió sociològica. El feudalisme, l'edat moderna, la subordinació política a Castella, la construcció del capitalisme, l'arribada de la República, el règim de Franco, la democràcia recuperada s'expressen com la bastida amb la qual s'ha anat construint el país. El temps i els esdeveniments han definit també aquests trets peculiars dels catalans, com ara la resistència a l'assimilació -tot i ser acompanyada d'un pactisme secular-, el caràcter emprenedor o el sentit de comunitat. Es tracta, doncs, d'un capítol, aquest segon, que reflecteix l'evolució de la societat catalana tot incidint de forma especial en els canvis culturals, econòmics i polítics que han marcat aquest segle i ens han conduït fins aquí.

4. Quina mena de població

Sota la coordinació d'Anna Cabré, el tercer llibre parla de demografia, de l'evolució de la població catalana durant els darrers tres segles. A partir del primer cens del qual es disposa, elaborat entre 1717 i 1718, coneixem el creixement de la població catalana fins els nostres dies. Però no solament això, sinó que s'aporten dades i observacions sobre els índexs de fecunditat i nupcialitat al llarg del temps, els nivells de mortalitat, el moviment migratori o la mobilitat interna, en relació amb la configuració de l'urbanisme. Un conjunt d'ítems que desemboquen en l'estudi de les tendències més recents en el sí de la població de Catalunya. El canvis en la descendència, en l'esperança de vida, en la distribució territorial o en el tipus d'immigració menen a parlar de la transformació en les estructures de la població. Diverses piràmides il·lustren l'estructura generacional, de gènere, d'edat, sense oblidar les modificacions en la família, és a dir, en els tipus de llar. No hi podia faltar una projecció cap al futur, en concret fins l'any 2011, amb la conclusió que en 20 anys Catalunya comptarà amb 400.000 habitants més.

5. El pes de les migracions

En sis apartats, coordinats per Àngels Pascual, el llibre dedicat al fenomen de la migració estudia, a partir de dades quantitatives, els seus efectes en la població. Un fet, el de la migració, que abasta tant els desplaçaments per l'interior de Catalunya com els fluxos exteriors, sigui amb la resta d'Espanya o amb l'estranger. El que compta és l'assentament i l'articulació socioeconòmica que es produeix. Pel que fa a les migracions interiors, resulta interessant conèixer la intensitat migratòria entre les diverses comarques, així com les relacions observades entre sexe, edat o nivell d'instrucció. Quant a la migració entre Catalunya i la resta de l'Estat, els autors la defineixen com un canvi de residència entre comunitats autònomes. Les diverses taules aportades mostren que entre 1962 i 1981 la mobilitat cap a Catalunya supera amb escreix l'emigració dels catalans. A la dècada dels 80, la relació comença a invertir-se. El perfil dels immigrants i emigrants quant a grups d'edat, sexe o lloc de naixement arrodoneix el coneixement dels intercanvis i llur intensitat. Quelcom aplicat així mateix a l'estudi de les migracions entre Catalunya i l'estranger, amb dades que abasten des de l'any 1961 fins a un tan proper com el 1996. Tot això acompanyat de les observacions i reflexions pertinents per aportar una visió històrica, cultural, política i de futur que va més enllà de les meres dades quantitatives. Finalment, el capítol dedicat a la mobilitat habitual de la població mostra un conjunt de variables que tenen per objecte reflectir un aspecte tan important de la vida quotidiana com és l'espai en el qual es desenvolupen el treball, l'estudi i la resta de relacions humanes.

6. El territori i la societat

Al prefaci a càrrec de la coordinadora, Anna Alabart, es parteix de la premissa que actualment Catalunya forma part dels països altament urbanitzats. En conseqüència, el llibre cinquè s'ocupa de les àrees metropolitanes i de la comparació entre Catalunya i la xarxa urbana europea. Però també de la diferència que s'estableix en el món rural, del propi món rural contemporani i de les condicions del medi ambient. Observem, d'un bon principi, que la concentració en una gran ciutat s'està afeblint en favor de les anomenades superfícies metropolitanes. L'evolució de la població a Barcelona, a la regió metropolitana i a la resta de Catalunya ens aporta una radiografia de l'estructura territorial a través del temps. Quins motius impul-

sen les persones a la mobilitat residencial? El preu de l'habitatge, la localització del lloc de treball o els ingressos familiars constitueixen alguns dels factors examinats. Ensenms, el mapa europeu ofereix interessants versions i interpretacions de la xarxa urbana actual, a comparar amb la xarxa catalana. Per altra banda, els municipis rurals, els intermedis i els urbans són estudiats des de la perspectiva de la densitat de població, l'envelliment o els sectors ocupacionals. Ítems que enllacen amb l'estudi de la transformació de les comarques pel que fa a la història, els assentaments migratoris, l'estructura de classes, la cultura i la integració en un sistema capitalista decididament abocat a la mundialització de l'economia. L'apartat consagrat a la Catalunya rural contemporània ens permet conèixer quina és l'extensió agrària i quina la forestal, les pastures, l'especialització dels conreus i la ramaderia, així com el règim de propietat i tinença de la terra. Per últim, en tractar del medi ambient, s'aborden qüestions com la sostenibilitat, la qualitat de l'aire, l'aigua i el sòl, l'evolució dels residus i la conservació de la biodiversitat. Es fa palès que la resposta social, en concret de la societat civil, esdevé un factor cabdal a l'hora d'encaminar l'avenir dels recursos naturals de Catalunya.

7. Els tipus de família

Els canvis en la convivència constitueixen l'eix del llibre VI, dirigit per Lluís Flaquer. Uns canvis que han tingut per escenari els darrers lustres i que han posat en relleu, sobretot, l'opció de les dones envers el mercat laboral com la condició primordial per assolir la seva autonomia com a persones. Les conseqüències derivades d'aquesta nova concepció es fan paleses en la composició de les llars actuals, en els percentatges de divorcis o separacions i en les relacions intergeneracionals. Quelcom estudiat amb cura als apartats que componen aquest llibre, en què s'examinen també les mutacions en la residència i en la xarxa de parentiu, establint relacions amb l'estat civil, el gènere, l'edat o la distribució per comarques. La vessant econòmica també forma part d'aquest croquis familiar emergent, de tal manera que el paper de la família en conceptes com el d'assistència han d'ésser tinguts en compte pel que fa als recursos de què es disposa. Els autors s'endinsen, doncs, en el 'pas de la família extensa a la família extensiva.

Les taxes d'ocupació i atur, relacionades amb l'edat i el sexe, proporcionen un mapa significatiu dels canvis en l'estructura social/familiar, i converteixen en necessària la recerca tant de les causes

com dels efectes en l'organització de la convivència. El repartiment de tasques a la llar, sovint no deixa d'estar relacionada amb el rol de cada membre de la unitat familiar en el mercat de treball i la seva aportació econòmica. És el que l'autora d'aquest apartat defineix com "tipologia de parelles conjugals segons el repartiment de treball" a casa. En funció, cal tenir-ho en compte, de la classe social de pertinença.

8. Una distribució justa de la riquesa?

Vet aquí una pregunta adient per poder col·locar Catalunya entre els països avançats o no. Oriol Homs ha coordinat el llibre VII, compost de vuit capítols que estudien l'economia catalana des d'indicadors com els grups econòmics, llur ubicació a Espanya i Europa, la distribució de la renda, l'estructura empresarial, la divisió social del treball, el mercat laboral, la pobresa i la desigualtat. Per sectors, obtenim dades dels principals grups financers i empresarials, i coneixem tot seguit el pes de l'economia catalana en el context espanyol i europeu.

Tanmateix, ni la renda ni el patrimoni no es distribueixen per igual. Ni entre els habitants ni en el territori, segons demostren els indicadors que s'utilitzen en aquest apartat. Per altra banda, l'estructura empresarial i productiva, en un context progressivament globalitzador, o altrament dit, de dependència (el 44,1% d'empreses catalanes té una participació estrangera igual o superior al 50%, segons la revista "Fomento"), porta l'investigador a interrogar-se sobre les polítiques econòmiques i industrials dutes a terme per les administracions, tant la catalana com la central. L'anàlisi continua amb la divisió social del treball, vista a partir de les categories socioeconòmiques i de la caracterització dels grups socials, i s'introdueix després en les desigualtats que es produeixen al voltant del mercat de treball.

Activitat, ocupació i atur constitueixen uns excel·lents indicadors de l'estructura i la dinàmica de la societat. Per gènere, per edat o per nivell d'instrucció, la mobilitat en un període que abasta del 1987 al 1996 aporta una bona radiografia de la població catalana, completada amb les taxes de salarització, els tipus de contracte de què es gaudeix o de què es pateix, i de l'evolució de l'atur. Tot plegat reflecteix un mercat de treball segmentat entre els que disposen de feina estable, els que han d'acollir-se als contractes precaris i els inactius forçats. La qüestió de futur rau en l'evolució d'aquesta dinàmica i en les conseqüències socials que se'n derivin.

L'apartat següent esdevé una continuació lògica de l'anterior, atès que estudia la pobresa al nostre país. Tot donant una ullada al passat, s'arriba a l'època franquista, amb "l'empobriment material i espiritual d'una part de la població", i a l'actual, on la dimensió de la pobresa adquireix contorns de marginació, suburbis, guetos urbans, precarietat, exclusió social. L'autor opta per una tipologia de població de risc i de tres menes de pobresa: l'encoberta, la relativa i la cronificada. Tot plegat desemboca en la desigualtat a Catalunya, estudiada des de paràmetres que prenen en consideració els ingressos, despeses i renda, fins les taxes de pobresa objectiva i subjectiva a la UE, Espanya o Catalunya. Es fa palès que es tracta de situacions de desigualtat, no pas de diferència, de manera que laterminologia emprada esdevé important.

9. Els paràmetres del benestar

Coordinat per Sebastià Sarasa, el llibre VIII s'interroga sobre l'Estat del benestar i analitza les seves característiques a Catalunya. Les polítiques socials com a eina redistributiva mereixen una recerca seriosa dedicada a diversos sectors. La salut i el sistema sanitari en són uns, i s'hi examinen des dels problemes de salut fins a l'organització dels serveis, el finançament i les despeses, l'eficiència i el model sanitari. A continuació s'observen les polítiques d'habitatge a partir de diversos indicadors: la intervenció pública o la promoció privada, l'antiguitat de les edificacions, la rehabilitació, el règim de tinença, l'ocupació o les polítiques de caràcter social.

La vellesa emergeix com un fenomen que acapara l'atenció en totes les societats desenvolupades, de tal manera que Catalunya no constitueix una excepció. Les necessitats lligades a l'envelliment de la població es troben a l'ordre del dia, i tenen en compte aspectes com l'econòmic, el sanitari o el de la ubicació entre generacions. La protecció social esdevé, des d'aquesta perspectiva, un eix important de la societat catalana. La mesura per a les actuacions es basarà en la renda, i derivarà en prestacions de tipus contributiu o no contributiu, sense oblidar el marc espanyol i el paper que exerceix Catalunya com a contribuïdora neta al sistema estatal.

Els serveis socials en concret ocupen un dels capítols d'aquest llibre, que se centren en el marc legal i l'organització dels serveis, tant en l'àmbit local com l'autonòmic. Els sistemes d'atenció primària, a la infància i adolescència, a les persones amb disminucions, als ancians o als toxicòmans vertebrèn la xarxa de serveis i equipaments de la política social a Catalunya. Un país que, com qualsevol altre,

també ha de fer front a la delinqüència. En aquest apartat, després d'aportar un seguit de definicions del problema, es tracta el grau de delinqüència a Catalunya i de la seva evolució, però també d'un altre concepte, el de victimització. Els factors econòmics, demogràfics o de territori vénen a arrodonir el mapa delictiu que es dibuixa. I com una espècie de contraposició, el sistema educatiu és objecte d'estudi al darrer apartat d'aquest llibre. L'escola i la mobilitat social, el mercat de treball al qual s'enfoca tot el sistema, des de la FP fins a les carreres universitàries, configuren un filat educatiu construït tant pel sector públic com pel privat.

10. El nivell cultural dels catalans

Com bé diu Salvador Giner al prefaci, un aspecte tan complex com és el de la cultura cal contemplar-lo des de molt diverses vessants. Deu ser per això que el llibre IX està compost per onze capítols, més que cap dels anteriors ni dels següents. El nacionalisme com a fet cultural és l'objecte del primer, i s'enceta tractant de les relacions entre Catalunya i Espanya. La llengua, vehicle indiscutible per a qualsevol cultura, ocupa el segon apartat, enfocat als usos lingüístics de la població en diverses situacions i amb diversos interlocutors, així com a la política lingüística de les institucions. Un altre símbol d'identitat descansa en les tradicions, les quals han d'enfrontar-se, o confondre's, amb l'aculturització, la reconversió, el mercantilisme del món contemporani. Tot seguit es parla de religió, fent un repàs històric fins aterrar a la Catalunya actual per observar el grau de religiositat dels catalans i la situació i praxi de l'Església als nostres dies i al nostre país.

Com és lògic a l'era de la comunicació, l'estudi d'aquest sector no podia quedar exclòs. Al cinquè capítol d'aquest llibre coneixem l'estructura dels mitjans de comunicació a Catalunya. El caràcter i funcionament de la premsa, la ràdio i la televisió són objecte d'anàlisi, la qual es completa amb un annex on es mesuren el consum i les audiències, d'acord amb la tònica qualificativa actual. Definir i apamar la qualitat esdevindria bastant més difícil. De fet, la indústria cultural, com el seu nom indica, sembla més preocupada pel negoci que pels continguts. Al capítol corresponent s'estudia, doncs, la magnitud del consum cultural a Catalunya, en el vessant escrit, el musical, el cinematogràfic o el teatral. També resulta clarificador assabentar-se de com ocupen els catalans el temps de lleure, això després de calcular quin percentatge representa dins del còmput diari. Preferències, activitats, despeses en espectacles, cotxes o béns

culturals constitueixen barems sempre lligats a l'educació, la renda i, per què no?, la moda, o el mercat, com ho vulgueu dir, puix que es tracta d'una simbiosi.

Qui dubta que valors i actituds conformen així mateix la trama cultural d'un poble? Des de l'estil de vida a les percepcions subjectives de la satisfacció personal, la família i la feina, o fins els valors ètics, religiosos i polítics, en aquest capítol obtenim una panoràmica moral de la societat catalana dels anys noranta. A l'apartat següent, en ocupar-se de l'àmbit educatiu, a més a més d'analitzar la Reforma actual, l'ensenyament universitari i la formació professional, es parla de la recerca i els recursos, pocs o molts, esmerçats, tant humans com materials. S'arriba així al tema sempre atractiu de les forces intel·lectuals. L'autor s'endinsa a definir què és un intel·lectual, i es pregunta quins hi ha aquí, a Catalunya. Una qüestió interessant arrodonida amb l'observació de les actituds i les funcions d'aquests que es troben per sobre, mentalment parlant, del ciutadà mitjà. Per acabar, el factor innovació és observat partint d'indicadors com el capital humà i la seva composició, usant variables de nivell d'instrucció, sectors econòmics o nivells professionals. La política científica, les inversions en R+D (recerca i desenvolupament) i la producció científica complementen el panorama de progrés científic de la societat catalana.

11. La xarxa civil

La participació dels ciutadans per mitjà de l'associacionisme o els moviments socials pot considerar-se un bon barem de la salut de la societat civil. Partint de l'aprovació de la Llei d'associacions de 1964, s'examina al primer capítol del llibre X, coordinat per Sebastià Sarasa, l'evolució de les associacions fins el 1992. Si bé s'aporten taules referides a la seva finalitat o als grups socials promotors, la participació cívica s'esmuny de les estadístiques, en paraules de l'investigador. En conseqüència, el balanç de l'associacionisme, els moviments socials i la participació cívica a Catalunya va més enllà de les meres dades quantitatives. Quelcom aplicable així mateix al sindicalisme si és observat des de l'òptica de les tradicions organitzatives, el moviment obrer sota la dictadura o el restabliment de la democràcia. Tanmateix, l'afiliació, els convenis col·lectius o la dimensió dels centres de treball sí que són susceptibles de quantificació. Com també ho són les organitzacions empresarials, objecte d'estudi del tercer capítol. El Foment del Treball Nacional, la PIMEC i la SEFES són descrites com a "cúpula", al costat d'altres organitzacions com ara

la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona i el Cercle d'Economia. Per altra banda, s'observa la xarxa associativa per sectors d'activitat econòmica. I al darrer apartat es dedica al mutualisme, les cooperatives i les donacions altruistes, tot un teixit apte per reflectir el caràcter de la nostra societat civil. Per un cantó, les mútues sanitàries i de previsió social; per altre, les societats cooperatives i les anònimes laborals, i més enllà, les fundacions. Totes plegades componen un entramat l'estudi del qual ve a demostrar que ocupen un espai significatiu dins de la societat civil catalana.

12. La política, pedra filosofal

El sistema polític penetra a l'interior de la societat i és penetrat per ella, diu Isidre Molas al prefaci del llibre XI i últim. Per tant, és bo de saber quina és la cultura política dels catalans a finals del segle XX. Una cultura que a l'apartat primer es contempla des de la perspectiva de la identificació català/espanyol, des de la clivella esquerra/dreta i, en definitiva, des de l'interès o no per la política. Al següent capítol s'examinen les relacions entre els actors socials i el govern, però també el paper d'aquest en el context espanyol i europeu. L'autonomia crea relacions complexes i alhora determina capacitats d'inversió i despesa, de relacions del govern de la Generalitat amb les administracions locals. Una distribució de poder polític desplegada després de setze anys d'autonomia i deu d'integració europea. Tot això connectat, és evident, amb el sistema de partits, el qual és objecte d'anàlisi al capítol que segueix. Els resultats electorals des de les primeres votacions, al 1977, estan vinculats al nombre de partits i als canvis esdevinguts al llarg de gairebé 20 anys. La composició del Parlament en el transcurs d'aquest període no deixa de reflectir el pas d'un multipartidisme a una mena de bipartidisme no consolidat, fenomen sobre el qual reflexiona l'investigador. I arribem al final del llibre, i del volum, tot examinant el comportament electoral amb paràmetres de participació i abstenció; d'esquerra i dreta; de nacionalistes i catalanistes, segons la definició de l'autor. Una anàlisi que es completa en termes del *continuum* nacionalisme català/nacionalisme espanyol, i en la doble dimensió d'escala esquerra/dreta i escala nacionalista. Tot en conjunt il·lustra una societat que es mou en una bidimensió.

13. Consideracions finals

Si heu arribat fins aquí, haureu pogut comprovar que a “La societat catalana” s’hi troba gairebé tot. Un repàs exhaustiu, en temàtica sinó en extensió de pàgines, del teixit social, econòmic i polític a fi que ens coneguem nosaltres mateixos i els de fora, si s’escau. Fa uns anys, haguéssim recorregut al tòpic de, si vingués un japonès, ens entendria i coneixeria correctament després de llegir aquesta publicació? Ara, com que els japonesos ja són visitants habituals, hauríem de dir, si vingués un extraterrestre...? Doncs bé, aquesta és la qüestió essencial, saber si aquest treball de recerca és prou objectiu i acurat per retratar una societat complexa com la catalana.

Podríem tenir una garantia en els noms i professions dels experts que hi han intervingut. Si non’hi hagués prou, es pot recórrer a l’extensa bibliografia que acompanya cadascun dels capítols. I també a les notes a peu de pàgina.

Valgui afirmar que el propòsit ha estat honest. El resultat, una obra de consulta que segurament serà útil durant força anys, sempre en funció dels esdeveniments, en una època en què la història sembla avançar més de pressa que mai. A Catalunya existeixen massa inquietuds polítiques i socials per pronosticar si una recerca serà més o menys perdurable. De moment, aquí tenim una eina de treball força útil per als estudiosos, les institucions i qualsevol persona interessada en el món de què formem part.